Gediminas Gendrėnas

Archeological survey on Siesikai estate site, 1997

In 1997 on the site of Siesikai estate with manor house (Ukmergė district) an area of 100 m² was surveyed. The findings included 0,3-2,7 m thick habitation zones together with pottery, tiles, fragments of glass work dating to late 16th–17th centuries

Albinas Kuncevičius

Pilaitės piliakalnio žvalgymo ir tvarkymo darbai

Pilaitės piliakalnis (AR 1435) yra Vilniaus m. teritorijoje tarp Viršuliškių ir Pilaitės mikrorajonų, šalia patvenkto Sudervės upelio, jo kairiajame krante.

Šis paminklas iki šiol archeologų netyrinėtas. Vienų priskirtas prie piliakalnių, kitų – prie XVI–XVIII a. karinių įtvirtinimų. Istorinių duomenų nėra, išskyrus istoriko M. Balinskio teiginį, kad čia buvusi mūrinė pilis, kurią valdė Sudervės Viršilos.

Šiuo metu Pilaitės piliakalniu vadinama kalva, apaugusi medžiais ir krūmais, gana nuolaidžiais (nuo 6 m iki 10–13 m aukščio) šlaitais. Jos aikštelė – stačiakampio formos, apie 60 m ilgio ŠR–PV kryptimi, apie 45 m pločio ŠR dalyje ir apie 55 m – PV dalyje. Aikštelės Š ir ŠR dalyse pastebimas nežymus paaukštėjimas, o ten iškastose duobėse matoma mūro liekanų. Mūro pėdsakų aptikta ir kitose aikštelės vietose.

Pilaitės archeologinių žvalgymų tikslas buvo nustatyti paminklo vertę ir datavimą, užpilti aikštelėje esančias duobes, kuriose nyko senieji mūrai, ir žabais bei atvežtinėmis žemėmis sutvirtinti slenkantį P ir PV šlaitą.

Žvalgomieji tyrinėjimai VU vykdyti aikštelės ŠR pakraštyje, padidinus ir išvalius nuo seno iškastą duobę, kurioje matėsi mūro pėdsakų. Ištirtas 5x5 m plotas. Nustatyta, kad šioje vietoje būta nedidelio bokštelio, kurio vidinis skersmuo tik apie 2 m, o sienų storis prie pamato siekė 1,7–2 m. Išlikęs sienos aukštis – apie 1 m. Bokštelio pamatai sumūryti iš pavienių

plytų ir akmenų. Valant bokštelio vidų ir išorę, rasta keletas grindų plytelių (apie 11x11x4,5–2,5 cm dydžio), kurių paviršius geltonai ir rudai glazūruotas, rombinė grindų plytelė (dydis apie 17x8x2,3 cm), taip pat keletas nedidelių plokštinių koklių fragmentų (pora iš jų su iškiliu rozetės ornamentu, vienas gotikinio stiliaus, kiti puošti susipynusių linijų ornamentu bei žalia arba mėlyna glazūra). Taigi bokštelio liekanos gali būti datuojamos XVI a. antrąja puse–XVII a. pirmąja puse.

Aikštelės centre, kaip rodo žvalgomieji tyrinėjimai, kultūrinis sluoksnis tesiekia 10–30 cm storio ir po nestora velėna yra tik plonas griuvenų sluoksnelis. Ankstesnio, nesusijusio su dvarviete sluoksnio, surasti nepavyko. Aikštelės P ir PV pakraštyje žvalgyti ten esančios didelės duobės (ilgis PV–ŠR kryptimi apie 16 m, plotis – apie 10–12 m, gylis iki 1,5 m) pakraščiai. Pasirodė, kad tai buvusio pastato vieta, kuri liko išardžius sienas, t. y. duobės orientacija ir dydis praktiškai atitinka buvusio statinio vietą ir dydį. Išlikę mūro fragmentai primena minėto bokštelio mūrus.

Pilaitėje taip pat atlikti geofiziniai tyrimai (tyrė Lietuvos geologijos tarnybos darbuotojai V. Nasedkin ir J. Jacyna). Šie tyrimai tarsi rodo, kad Pilaitės kalvos R, ŠR ir bent dalis Š šlaito galėjo būti apjuosti mūro siena su pavieniais nedideliais bokšteliais (įtvirtinta dvarvietė?).

Nedidelės apimties Pilaitės archeologiniai žvalgymai, geofiziniai tyrimai rodo, kad čia būta įtvirtintos (?), maždaug XVI a. viduriu–XVII a. pradžia datuotinos dvarvietės.

Albinas Kuncevičius

Survey and improvement of Pilaitė hill-fort

In 1996 on the site of Pilaitė estate with manor house (the city of Vilnius) VU surveyed an area of 25 m². The team unearthed structural remains of a brick tower dating to late 16th–early17th centuries. Geophysical analysis of the site showed that in the area there was erected a fortified settlement.

Birutė Lisauskaitė

Semeliškių dvarvietės tyrinėjimai 1996 metais

1375 m. minimas kryžiuočių sudegintas Semeliškių kaimas. 1387 m. Jogailos rašte Semeliškės taip pat vadinamos kaimu. 1501 ar 1502 m., Lietuvos valdovui Aleksandrui suteikus fundaciją, Semeliškėse, atokiau nuo gyvenvietės, Strėvos kairiajame krante, buvo pastatyta medinė bažnyčia. Dešiniajame upės krante plytėjo dvaro sodyba. Valdant Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Kazimierui, o ir Aleksandro valdymo pradžioje, Semeliškių valsčių ir dvarą laikė Šimkus-Kybartavičius, o vėliau – Mikalojus Narbutavičius, kuris jau vadintas Semeliškių vietininku. 1529–1567 m. Semeliškės buvo įrašytos į LDK neprivilegijuotųjų miestų sąrašus.

1578 m. Semeliškių dvarą ir valsčių valdė Trakų vaivada Steponas Zbaražskis, 1588–1590 m. – Merkelis Zaviša, nuo 1594 m. – Darata Zavišienė (pastaroji dvaro sodyboje, prie Strėvos, pastatydino klojimus). Lietuvos valdovas Zigmantas Vaza 1603, 1610 ir 1613 m. suteikė privilegijas valdyti Semeliškes Trakų pakamariui Petrui Valavičiui.

XVII a. 7 dešimtmetyje Semeliškės atiteko Trakų pastalininkui Ferdinandui Rorui. Po F. Roro mirties, 1676 m., seniūnu tapo artilerijos generolas Matas Rėmeris. Iki XVIII a. vidurio dažnai keitėsi Semeliškių dvaro valdytojai. 1776–1801 m. Semeliškes valdė Granovskis, po jo mirties, 1801 m., Semeliškių seniūnija buvo atiduota valdyti grafui N. Tolstojui.

1776 m. Semeliškių dvaro sodyboje stovėjo senas rūmas, ekonomo namas, nauja klėtis ir kiti ūkio trobesiai. Semeliškės nukentėjo per 1812 m. karą – praėjus keleriems metams, dvaro sodyboje buvo pastatyti nauji rūmai. 1861 m. dvaro sodyboje buvo 17 medinių trobesių: iš jų 4 prasti, o kiti tvirti. Šalia dvaro stovėjo spirito varykla. 1893 m. Semeliškių dvarvietėje pradėta statyti cerkvė, o 1895 m. šalia buvo leista statyti šventiko namą. Nepriklausomybės metais Semeliškių dvarvietėje buvo pastatyta mokykla.

Žvalgomieji tyrinėjimai TIM dvarvietėje imti vykdyti 1991 m., pradėjus Semeliškių vidurinės mokyklos priestato projektavimo darbus (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais,* V., 1992, t. 2, p. 5–7). G. Abaravičius, atlikęs tyrimus,